

3. Мельник М.І. Становлення ін-ту соціально орієнтованого бізнес-середовища в Україні: аналіз проблем та пошук ефективних інструментів: наукова доповідь / М.І. Мельник; НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2010. – 39 с.

4. Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності : навч. посібн. із КСВ / О. Лазоренко, Р. Колишко та ін. – К. : Вид-во "Енергія", 2008. – 96 с.

5. Jeffrey R. Krilla. Remarks to the Intertek Ethical Sourcing Forum / R. Jeffrey. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.state.gov/>.

6. Савченко І.Г. Соціальна відповідальність органів державної влади в умовах розбудови соціальної держави : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.01 – теорія та історія державного управління / Ілля Григорович Савченко; Національна АДУ при Президенті України, Харківський регіональний ін-т державного управління. – Харків, 2007. – 18 с.

7. Жаліло Я. Економічний діалог: партнерство заради успіху : аналітична доповідь / Я. Жаліло, І. Кімова та ін.; Національний інститут стратегічних досліджень. – К. : Вид-во НІСД. – 30 с.

8. Нецадин А. Социальная политика российских компаний / А. Нецадин, Н. Горин, Г. Тульчинский и др. – М. : Изд-во ТЕИС, 2005. – 346 с.

9. Задирака Д.В. Развитие социальной ответственности иностранной корпорации в нефтедобывающем регионе : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. экон. наук / Д.В. Задирака. – М. : Изд-во "Метро-Пресс", 2007. – 27 с.

10. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні : національна доповідь. – К. : Держком. України з питань регуляторної політики та підприємництва, 2009. – 180 с.

Стецик А.Р. Теоретико-методологические принципы управления социальной ответственностью предпринимательства в рыночных условиях

Проанализированы подходы относительно сущности категории "социальная ответственность предпринимательства", на основе чего обоснованно ее собственное видение. Охарактеризованы особенности основных моделей становления и развития социально ответственного предпринимательства и очерчены возможности их внедрения в переходных экономиках. Определены формы и компоненты социальной ответственности и главные направления их обеспечения.

Ключевые слова: социальная ответственность предпринимательства, модели социальной ответственности, формы и компоненты социальной ответственности.

Stecik A.R. Theoretical and methodological principles of management of enterprise social responsibility in market conditions

Analysed in relation to essence of category "social responsibility of enterprise", on the basis of what grounded its own vision. The features of basic models of becoming and development of socially responsible enterprise are described and possibilities of their introduction are outlined in transitional economies. Certainly forms and components of social responsibility and main directions of their providing.

Keywords: social responsibility of enterprise, model of social responsibility, form, and components of social responsibility.

УДК 658.8

Здобувач О.О. Столяренко¹ – Львівський ДУВС

ЕВОЛЮЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Проаналізовано еволюцію стратегічного управління. Висвітлено основні відмінності у трактуванні науковцями проведеної періодизації. Запропоновано визначення нового періоду еволюції стратегічного управління "стратегічне забезпечення".

Ключові слова: еволюція стратегічного управління, бюджетування, довгострокове планування, стратегічне планування, стратегічне управління, стратегічне забезпечення.

Вступ. Економічний процес потребує управління. Управління підприємством, спрямоване на оперативне вирішення економічних, фінансових та інших питань, не маючи прогнозу та плану на перспективу, не є ефективним. Очевидно, що нестабільне зовнішнє середовище, зміни економічного стану країни та внутрішні постійні зміни за відсутності стратегічного управління зменшують можливість успішного розвитку підприємства. Для підтримки стабільності підприємства у майбутньому, покращення його стану потрібно управляти підприємством за допомогою стратегії та чіткого плану. За допомогою стратегічного управління можна збільшити конкурентоспроможність, частку на ринку, рентабельність.

Проблеми стратегічного планування та управління діяльності підприємств досліджено у працях багатьох науковців, таких як: І. Ансофф, І. Бланк, О.І. Барановський, Х. Барроу, Б. Берман, М. Володкіна, Х. Віссема, Р. Гріфін, Г. Гольдштейн, Ю. Голляк, С. Євтухова, Г. Єльнікова, В. Жигалов, Л. Зайцев, Г. Кіндрацька, В. Колпаков, Н. Круглова, Г. Мінцберг, Б. Мізюк, А. Наливайко, М. Портер, С. Покропивний, І. Смолін, А. Стрікланд, А. Томпсон, С. Усик, Т. Циба, З. Шершеньова, В. Яцура та ін. Зокрема, у своїх працях І. Бланк, М. Володкіна, Г. Кіндрацька, Б. Мізюк, А. Наливайко, М. Портер, С. Покропивний, В. Пастухова, В. Яценко досліджували значення стратегічного аналізу та можливості покращення діяльності підприємства, основні процеси стратегічного управління.

Перші праці, в яких згадується поняття стратегічного аналізу, належать таким відомим науковцям, як І.Х. Ансофф, А.А. Томпсон і А. Дж. Стрікланд. Досить популярною є еволюційна концепція класика стратегічного управління І.Х. Ансоффа, яку підтримали й інші науковці: Д. Аакер, Р. Грант, О.С. Віханський, О.І. Ковтун, З.Є. Шершеньова.

Метою цього дослідження є аналіз основних періодів еволюції стратегічного управління та характеристика сучасного періоду стратегічного управління.

Виклад основного матеріалу. Як вважають більшість науковців, модель еволюції стратегічного управління складається з чотирьох періодів: бюджетування, довгострокове планування, стратегічне планування та стратегічне управління [2, с. 114; 3, с. 6; 4, с. 5, 6 с. 9; 8, с. 31, 9, с. 139]. Але частина вчених, досліджуючи еволюційний процес стратегічного управління, виділяють п'ять та більше періодів, включаючи до загального переліку такий період, як стратегічне підприємництво, стратегічна та організаційна інновація [1, с. 6; 5 с. 39; 10, с. 34].

На рис. 1 зображено розбіжності в періодизації розвитку стратегічного управління різними науковцями. Здійснено періодизацію на основі критерію змін в середовищі стратегічного управління. Одним із перших найбільш повно систематизував цей підхід періодизації І.Х. Ансофф, який пояснював еволюційний розвиток стратегічного управління залежністю від стабільності та передбачуваності зовнішнього середовища. Згідно з цією концепцією, появі стратегічного управління передували три періоди розвитку системи управління: бюджетування, довгострокове планування, стратегічне планування. Аакер Д. описував причини еволюційного розвитку стратегічного управління

¹ Наук. керівник: проф. Г.Я. Аніловська, д-р екон. наук – Львівський ДУВС

через невизначеність зовнішнього середовища, динамічність [8, с. 31]. Основними періодами еволюції, на його погляд, є: бюджетування, довгострокове планування, стратегічне планування та стратегічне ринкове управління.

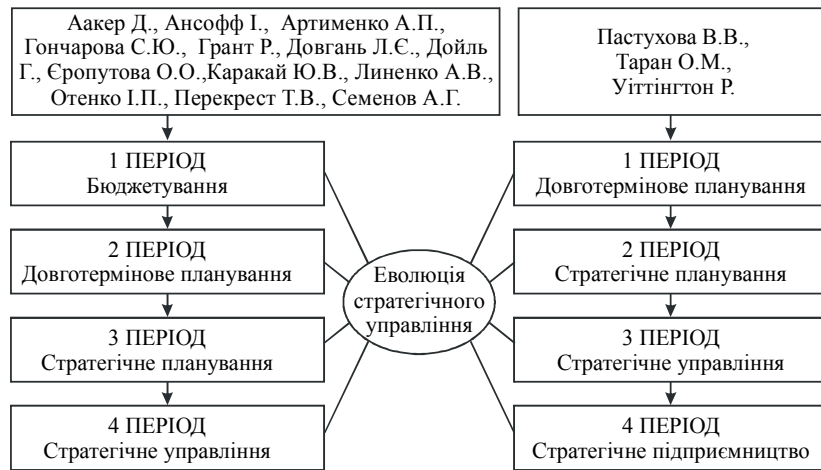

Рис. 1. Періодизація еволюції стратегічного управління

Як видно з рис. 1, значна частина науковців першим періодом вважають бюджетування [2, с. 114; 4, с. 5; 5, с. 39; 6, с. 9; 8, с. 31; 9, с. 139; 10, с. 34]. Отже, перший крок в еволюції концепції стратегічного управління припадає на період здійснення менеджменту, його орієнтацією на поточне (короткострокове) планування і бюджетування в умовах відносно стабільної економіки (40-ві – 50-ті роки XX ст.) [5, с. 39].

Семенова А.Г., О.О. Єропутова, Т.В. Перекрест, А.В. Линенко період бюджетування характеризують як "формальне планування, пов'язане з розрахунками відповідних показників, веденням форм фінансової звітності, обмежувалося складанням щорічних фінансових кошторисів за статтями витрат на різні цілі" [2, с. 114]. Інша група науковців характеризує цей період як поточне управління "за відхиленнями": "діяльність організації орієнтована на своєчасну реакцію на ситуацію, що складається" [6, с. 9]. Отже, період бюджетування характеризується короткостроковим характером, розробкою бюджетів, поточних планів.

Існує інший підхід до виділення періодів еволюції розвитку стратегічного управління. Прихильниками цього підходу є В.В. Пастухова [1, с. 6], О.М. Таран [3, с. 6], які розпочинають періодизацію еволюції з довгострокового планування. Інші науковці, а їх – більшість, вважають, що періоду довгострокового планування передують період бюджетування [2, с. 114; 4, с. 5; 5, с. 39; 6, с. 9; 8, с. 31; 9, с. 139; 10, с. 34]. "Етап довгострокового планування охоплює кінець 50-х – початок 60-х рр. Для цього періоду характерним було довгострокове планування, яке передбачало розробку системи стабільних цілей підприємства на довгостроковий термін" [1, с. 7].

Передумовами довгострокового планування є такі фактори: технологічні "вибухи", спричинені науково-технічною революцією, що потребують

прогнозування нових виробничо-технологічних проривів, можливих у майбутньому; насичення ринку товарів і послуг, що призвело до посилення конкуренції; початок процесу глобалізації ринків.

У цей період здійснюється прогноз продажів підприємства, довгострокове планування виробництва та освоєння ринків. Деякі науковців називають цей період управлінням "від досягнутого" з елементами передбачення майбутнього [6, с. 9]. Підприємство аналізує ситуацію, що склалась як у зовнішньому так і внутрішньому середовищі. У цей період зовнішнє середовище не сприймається як стабільне і потребує чіткого аналізу і контролю. При плануванні використовують екстраполяційне передбачення майбутнього.

Дойль Г. еволюцію стратегій та методів управління визначає за такими характеристиками: фінансове планування, перспективне планування, стратегічне планування, стратегічний ринковий менеджмент [9, с. 139]. Метою фінансового планування науковець вбачав виконання бюджету. Даний період охоплює кінець 50-х рр. XX ст. Перспективне планування припадає на 60-ті рр. XX ст. Цілі і завдання цього періоду є аналогічними, як і для етапу довгострокового планування, тобто прогнозування майбутнього та передбачення змін на ринку. Наступний період, який виокремлюють в еволюції, є стратегічне планування. Цей період характеризується розвитком науково-технічного прогресу. "Мета цього періоду – поліпшення реакції підприємства на динаміку ринку та поведінку конкурентів. В основу покладено аналіз як внутрішніх можливостей підприємства, так і можливостей з урахуванням специфіки організації" [3, с. 6].

Науковці характеризують цей період як управління "за цілями" з орієнтацією на зовнішнє середовище [6, с. 9]. Підприємство враховує зміни зовнішнього середовища, збільшення кількості конкурентів та самих підприємств, кваліфікованих працівників та технології, орієнтується на прийняття оптимальних стратегічних рішень. Процедурами цього періоду є визначення цілей, маркетингові дослідження, оцінювання альтернативної поведінки. Перевагами цього періоду є врахування змін зовнішнього середовища та орієнтація на нього.

Стратегічне планування – це процес формування стратегії, визначення місії, мети і довгострокових цілей підприємства та ефективних шляхів і засобів їх досягнення на основі раціонального використання стратегічного потенціалу підприємства і максимального врахування динаміки розвитку турбулентного зовнішнього середовища [7, с. 5]. Таким чином, стратегічне планування – це процес формування стратегії, складання планів для досягнення головних цілей організації, визначення ресурсів, необхідних для їх досягнення, та шляхів придбання цих ресурсів, а також постійна готовність для корекції стратегічного плану в разі змін макрооточення, мезооточення чи внутрішнього середовища.

Водночас, у цього періоду є деякі недоліки, які спричинили появу подальшого еволюційного розвитку стратегічного управління. Недоліком є відсутність управління розробленими планами та здатність підприємства швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища.

Заключним періодом еволюції розвитку стратегічного управління є саме стратегічне управління. Діяльність підприємств, спрямована на активну підготовку майбутнього, швидке реагування на зміни зовнішнього середовища, пристосування внутрішнього середовища до цих змін. Причиною появи цього періоду були нестабільність зовнішнього середовища, кризові явища в міжнародній економіці. Здійснюється орієнтація на досягнення нових результатів, інновацій, врахування людського потенціалу, орієнтація на попит споживачів, конкурентні переваги, мотивація персоналу, стратегічні альтернативи та вибір стратегії з адаптацією її до зовнішнього середовища.

У середині 70-х років після світової економічної кризи динамізм невизначеності зовнішнього середовища посилюється. Виникла необхідність у функціонуванні систем управління. Вперше концепцію стратегічного управління було викладено І. Ансоффом. У цій концепції значну увагу приділено неперервним, ітеративним процесам розробки та реалізації стратегії з кореляцією на динамізм зовнішнього середовища. Належить зазначити, що науковці В. Пастухова [1, с. 8] та О.І. Ковтун [5, с. 39] виділяють ще один період – стратегічне підприємництво (з 1990 р.), який обумовлюється процесом глобалізації, загрозами поглинання конкурентами, високим рівнем динаміки змін на ринках. На цьому етапі запроваджується управління самостійними підрозділами, створення незалежних господарських одиниць, які формують і реалізують стратегію на окремих сегментах ринку.

Цей період є важливим в еволюції стратегії, оскільки бізнес-центри підприємства є більш конкурентоспроможними і здатні швидше реагувати на зміни зовнішнього середовища, покращуючи діяльність всього підприємства. Хоча трактування науковцями періодів еволюції стратегічного управління мають відмінності, проте всі поділи показують, як з кожним етапом змінювалось завдання стратегічного процесу залежно від змін зовнішнього середовища та внутрішнього потенціалу підприємства. Проаналізувавши погляди науковців, можна описати еволюцію стратегічного управління (рис. 2).

Рис. 2. Еволюція стратегічного управління

З посиленням рівня небезпеки для підприємства в сучасних умовах необхідною є поява нового періоду стратегічного управління – стратегічного

убезпечення (XXI ст.). Цей період передбачає забезпечення безпеки підприємства шляхом стратегічного управління. З огляду на високий рівень конкуренції, перенасиченість ринку товарами та послугами, фінансово-економічну кризу, зростання рівня інфляції та нестабільність зовнішнього середовища, існує досить високий рівень загроз економічній безпеці підприємства. Необхідно не лише планувати майбутнє організації, орієнтуючись на зовнішнє середовище та зміни, але й передбачати, уникати та ліквідувати усі загрози та небезпеки.

Висновок. Отже, стратегічне забезпечення – це розроблення довгострокового плану підприємства та стратегічного управління ним для забезпечення реалізації мети, завдань та досягнення цілей підприємства, а зокрема – забезпечення економічної безпеки, а також планування розподілу ресурсів в умовах постійної нестабільності зовнішнього середовища та адаптації до нього, для захисту цього підприємства від впливу загроз, ризиків і досягнення нормального та безпечного його функціонування. Стратегічне забезпечення досягається лише завдяки стратегічному управлінню безпекою підприємства. Якщо існує загроза економічній безпеці підприємства, необхідно ліквідувати загрози та здійснити стратегічне управління подальшим розвитком підприємства, орієнтуючись на попередження та уникнення небезпеки.

Головною метою цього періоду є забезпечення безпеки підприємства не лише в поточний період, але й здійснити подальший прогноз, стратегічний план та конкретну стратегію для забезпечення безпеки у майбутньому.

Література

1. Пастухова В.В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність / В.В. Пастухова. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 302 с.
2. Фінансова стратегія в управлінні підприємствами : монографія / А.Г. Семенова, О.О. Єропутова, Т.В. Перекрест, А.В. Линенко. – Запоріжжя : Вид-во КПУ, 2008. – 188 с.
3. Таран О.М. Стратегічне управління : навч. посібн. / О.М. Таран. – Харків : Вид-во Харк. нац. аграр. ун-ту, 2004. – 145 с.
4. Гончарова С.Ю. Стратегічне управління : навч. посібн. / С.Ю. Гончарова, І.П. Отенко; Харківський державний економічний університет. – Харків : Вид-во ХДЕУ, 2004. – 172 с.
5. Ковтун О.І. Стратегії підприємства : монографія / О.І. Ковтун. – Львів : Вид-во Львівської КА, 2008. – 424 с.
6. Довгань Л.Є. Стратегічне управління : навч. посібн. / Л.Є. Довгань, Ю.В. Каракай, А.П. Артименко. – К. : Центр навч. літ-ри, 2009. – 440 с.
7. Саєнко М.Г. Стратегія підприємства : навч. посібн. / М.Г. Саєнко. – Тернопіль : Вид-во "Економічна думка-2007". – 352 с.
8. Аакер Д. Стратегическое рыночное управление : пер. с англ. / Д. Аакер. – СПб. : Изд-во "Питер", 2002. – 544 с.
9. Дойль П. Менеджмент: стратегия и тактика : пер. с англ. / П. Дойль. – СПб. : Изд-во "Питер", 2001. – 480 с.
10. Грант Р.М. Современный стратегический анализ / Р.М. Грант. – Изд. 5-ое, [перераб. и доп.]. / Р.М. Грант : пер. с англ. / под ред. В.Н. Фунтова. – СПб. : Изд-во "Питер", 2008. – 560 с.

Столяренко О.О. Эволюция стратегического управления предприятием

Проанализирована эволюция стратегического управления. Отражены основные отличия в трактовке научными работниками проведенной периодизации. Предложено определение нового периода эволюции стратегического управления "стратегическое ограждение".

Ключевые слова: эволюция стратегического управления, бюджетирование, долгосрочное планирование, стратегическое планирование, стратегическое управление, стратегическое ограждение.

Stolyarenko O.O. Evolution of strategic management an enterprise

The evolution of strategic management is analysed. Basic differences are reflected in interpretation of the conducted division into periods research workers. Determination of new period of evolution of strategic management is offered "strategic protection".

Keywords: evolution of strategic management, budgeting, corporate strategic planning, strategic planning, strategic management, strategic protection.

УДК 338:330.101.54

Доц. Г.В. Стричак¹, канд. екон. наук;
доц. Г.А. Лех², канд. екон. наук; магістр Т.В. Коцюба

УМОВИ РОЗВИТКУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Розглянуто проблеми функціонування малого бізнесу, ризики його діяльності. Запропоновано посилити економічну безпеку малих підприємств, чим підвищити їх життєздатність, що сприятиме зміцненню економічної безпеки України.

Ключові слова: малий бізнес, економічна безпека, погрози, людський капітал, ефективність.

Постановка проблеми. Ефективність функціонування підприємств залежить від надійності системи захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз. Все це надає дослідженню проблеми управління економічною безпекою підприємництва в Україні підвищеної значущості та актуальності. Перед підприємствами потреба у створенні системи економічної безпеки є особливо актуальною.

Економічна безпека фірми неможлива без створення, регулювання і підтримки державою сприятливих для цього умов. Зростання чисельності підприємств із високим рівнем економічної безпеки сприятиме зміцненню економічної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень. Значний внесок у дослідження проблеми економічної безпеки підприємництва зробили сучасні вчені: М.М. Єрмошенко, В.Є. Духов, А.В. Кірієнко, О.Є. Кузьмін, Я.Й. Малик, С.В. Мочерний, Г. Пастернак-Паранушенко, В.І. Мунтіян, О.В. Плотніков, А.С. Соснін, Н.Й. Реверчук, В.К. Черняк.

Однак ще чимало аспектів цієї проблеми не з'ясовано. Без системи управління економічною безпекою не можна оцінити перспективи його зростання, розробити стратегію його розвитку. Ефективне функціонування підприємств, зокрема малих, потребує надійної системи економічної безпеки.

Постановка завдання. Мета роботи – з'ясувати чинники та умови розвитку управління економічною безпекою малого підприємництва, виробити перспективні напрями вдосконалення управління економічною безпекою.

Виклад основного матеріалу. Економічну безпеку підприємства розглядають як стан ефективного використання його ресурсів та існуючих рин-

кових можливостей, які дають змогу відвернути внутрішні та зовнішні загрози і забезпечити його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку щодо обраної місії. Для фірми, незалежно від її розміру, сфери діяльності існують загрози в розвитку, які виникають всередині підприємства або надходять ззовні. Система економічної безпеки покликана захистити фірму від внутрішніх і зовнішніх загроз, зберегти та ефективно використати її матеріальний і фінансовий потенціал.

Економічна безпека фірми – це захист від можливих матеріальних і фінансових збитків, здатних призвести до банкрутства і ліквідації фірми, тому безпека підприємницької діяльності тісно пов'язана з ризиками, які є складовою ринкової форми господарювання. Однак жодні людські здібності не здатні ліквідувати ризик, а лише полегшити його наслідки. Безпека підприємництва спрямована на зменшення чи усунення ризику економічних збитків. Ризик у господарській діяльності підприємства залежить від його віку. У розвинених країнах приблизно 2/3 малих підприємств припиняє свою діяльність через три роки після заснування і лише 40-45 % із новостворених фірм функціонує на ринку понад 10 років [5, с. 121].

Господарська діяльність малих підприємств є найбільш ризикованою. На величину ризиків малих підприємств впливають: недостатність фінансових ресурсів; короткий життєвий цикл; незначний асортимент продукції; повна відповідальність за зобов'язання та борги як майном підприємства, так і всім особистим майном; інноваційно-інвестиційна діяльність.

Мале підприємництво має нестійкий характер. Статистичні дослідження, проведені у США та інших країнах, свідчать, що із 100 малих підприємств, які розпочинають діяльність одночасно, у перший рік існування зазнають невдачі 20, у другий – 17, на кінець третього року продовжують функціонувати близько половини підприємств, а наприкінці п'ятого – тільки 33 % [2, с. 65].

Малі підприємства і громадяни-підприємці діють на локальному ринку, який характеризується високим рівнем невизначеності та стихійності. Основна суперечність малого бізнесу полягає в суперечності між низькою життєздатністю малого підприємництва і суспільною корисністю, тому система економічної безпеки малих підприємств підвищує життєздатність малого бізнесу, пом'якшує суперечність.

Забезпечення конкурентоспроможності підприємства можливе за умови створення ефективної системи управління. В основу побудови такої системи покладено науково обґрунтовану концепцію, що враховує, з одного боку, особливості діяльності підприємства, а з іншого – його становище на ринку і стан зовнішнього середовища. Спільна реалізація цих вимог може бути забезпечена в рамках стратегічного управління.

Економічний розвиток підприємства складається з двох взаємозалежних складових: економічної стабільності та стійкості підприємства та його економічної безпеки. Рівень економічної стабільності та стійкості може впливати на рівень економічної безпеки підприємства і, навпаки, економічний стан підприємства при цьому буде залишатися незмінним, до зміни рівня останньої його складової.

¹ Львівський ДУВС;

² НЛТУ України, м. Львів